

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.6.90](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.6.90)

УДК 334.012.61

*О. І. Тимченко,
старший викладач кафедри економіки і права,
Національний університет харчових технологій, м. Київ
ORCID ID: 0000-0003-0518-5764*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

*О. Tymchenko
Senior Lecturer of the Department of Economics and Law,
National University of Food Technologies, Kyiv*

PROBLEMS AND PROSPECTS OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

Стаття присвячена дослідженню проблем і перспектив розвитку малого підприємництва в умовах пандемії COVID-19. Зокрема зазначено, що пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19 спричинила значні людські, соціальні, економічні втрати і вимагала застосування безпрецедентних заходів протидії. Запровадження урядом карантинних заходів, локдаунів і вимог соціального дистанціювання вивело мале підприємництво на межу виживання. До традиційних труднощів розвитку малого підприємництва додалися нові, пов'язані із сучасними глобальними викликами: зупинення діяльності, дефіцит ліквідності, масштабне скорочення та звуження структури споживчого попиту, розірвання ланцюгів створення доданої вартості і постачання, втрата внутрішнього ринку збуту, невизначеність на зовнішніх ринках, насамперед щодо посткарантинних обсягів, строків та можливостей відновлення експорту. Проаналізовано заходи підтримки малого підприємництва з подання наслідків пандемії COVID-19 в Україні та Європейських країн і США. Оскільки основною перевагою малого підприємництва є здатність швидко адаптуватися до змін, тому реакція та дії малого бізнесу під час кризи повинні бути миттєвими. Адже будь-яка криза – це можливість для трансформації і розвитку бізнесу. У кризовий період зміняться переваги і попит споживачів, з'являться нові ніші для бізнесу, нові пріоритети бізнес-стратегій. Запропоновано основні антикризові заходи подолання наслідків пандемії COVID-19 та пріоритетні напрямки підтримки та розвитку малого підприємництва: зменшення втручання державних органів, усунення адміністративних бар'єрів; системне зниження корупції; модернізація податкової системи; підвищення доступності для малого підприємництва фінансування в банківському і небанківському секторах; розширення можливостей зовнішньоекономічної діяльності; підвищення рівня цифровізації, збільшення обсягів електронної комерції; запуск та популяризація державних онлайн-платформ, за допомогою яких буде надано інформаційну підтримку суб'єктам малого підприємництва із пошуку ділових партнерів та фінансування як в Україні, так і за кордоном.

The article is devoted to the study of problems and prospects of small business development in the context of the COVID-19 pandemic. In particular, it was noted that the pandemic of acute respiratory disease COVID-19 caused significant human, social and economic losses and required

unprecedented countermeasures. The government's introduction of quarantine measures, lockdowns and social distancing requirements has brought small businesses to the brink of extinction. The traditional difficulties of small business development have been compounded by new ones related to modern global challenges: shutdowns, liquidity shortages, large-scale reduction and contraction of consumer demand, breaking value chains and supply, loss of domestic market, uncertainty in foreign markets, especially regarding post-quarantine volumes, terms and possibilities of export recovery. Measures to support small businesses in overcoming the effects of the COVID-19 pandemic in Ukraine and European countries and the United States are analyzed. Because the main advantage of small business is the ability to adapt quickly to change, so the response and action of small businesses during the crisis must be immediate. After all, any crisis is an opportunity for business transformation and development. During the crisis, consumer preferences and demand will change, new niches for business will appear, new priorities of business strategies. The main anti-crisis measures to overcome the consequences of the COVID-19 pandemic and the priority areas of support and development of small business are proposed: reduction of government intervention, elimination of administrative barriers; systemic reduction of corruption; modernization of the tax system; increasing the availability of financing for small businesses in the banking and non-banking sectors; expanding opportunities for foreign economic activity; increasing the level of digitalization, increasing the volume of e-commerce; launch and promotion of state-owned online platforms, which will provide information support to small businesses in finding business partners and financing both in Ukraine and abroad.

Ключові слова: *мале підприємництво; пандемія COVID-19; економічна криза; антикризові заходи; розвиток.*

Key words: *small business; COVID-19 pandemic; economic crisis; anti-crisis measures; development.*

Постановка проблеми. На початку 2020 року Україна, як і весь світ, зіткнулася із глобальною загрозою — пандемією гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (далі — COVID-19), яка спричинила значні людські, соціальні, економічні втрати і вимагала застосування безпрецедентних заходів протидії. Запровадженні урядом карантинні заходи, локдауни і вимоги соціального дистанціювання, необхідні для запобігання поширенню коронавірусної інфекції і порятунку людських життів, стали в той же час безпрецедентним викликом не тільки для національної економіки і пересічних громадян, але й для малого підприємництва. До традиційних труднощів розвитку суб'єктів малого підприємництва додалися нові, пов'язані із сучасними глобальними викликами. Тому основним завданням в сучасних умовах є розроблення та впровадження антикризових заходів подолання впливу негативних наслідків пандемії COVID-19 на розвиток малого підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню економічної сутності, основних проблем функціонування, державної підтримки розвитку малого підприємництва присвячені праці багатьох науковців. Серед відомих зарубіжних дослідників проблем розвитку та функціонування малого підприємництва є: С.Брю, П.Друкер, Х.Міленбуш, М.Мескон, Д.Речмен, П.Хейне, А.Хоскінг, Й.Шумпетер. Відомими вітчизняними дослідниками проблематики малого підприємництва є: З.Варналій, Т.Ковальчук, І.Мазур, Є.Панченко, В.Сизоненко, Н.Соболь, Л.Чуприна, С.Юзовицька та інші. Дослідженню проблем функціонування малого підприємництва в умовах пандемії COVID-19 присвятили праці І.Вагнер, І. Демко, Т.Гейко, О.Красота, С.Литвиненко, Т.Лободзинська та інші.

Незважаючи на значну кількість наукових праць та публікацій, складність поставленої проблеми впливу пандемії COVID-19 на розвитку та функціонування малого підприємництва, вимагає більш детального дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження проблем, розробка можливих антикризових заходів подолання впливу негативних наслідків пандемії COVID-19 на розвиток малого підприємництва.

Вклад основного матеріалу дослідження. У 2020 році мале підприємництво в Україні і в цілому у світі зазнало нового чутливого удару внаслідок спалаху пандемії COVID-19, спричинених нею кризових процесів і порушення стабільності в економіці. Запровадження урядом карантинних заходів, локдаунів і вимог соціального дистанціювання вивело мале підприємництво на межу виживання. До традиційних труднощів розвитку малого підприємництва додалися нові, пов'язані із сучасними глобальними викликами: більша вразливість, порівняно із великим підприємництвом, до несприятливих економічних факторів та порушення макроекономічної стабільності; стрімке падіння доходів суб'єктів малого підприємництва, що удвічі перевищує скорочення доходів для великого підприємництва; значні фінансові втрати, які суб'єкти малого підприємництва

почали зазнавати вже на 2-3 місяць карантинних обмежень; вимушене скорочення штату співробітників, що призвело до зростання рівня циклічного безробіття; збільшення долі банкрутств серед суб'єктів малого підприємництва порівняно із середнім тавеликим, насамперед тих, які задіяні у сфері обслуговування, розваг, громадського харчування; додаткове навантаження на державу щодо збільшення обсягів соціальних трансфертів, пов'язаних із виплатами допомоги по частковому безробіттю і наданням державної допомоги найуразливішим суб'єктам малого підприємництва; погіршення криміногенної ситуації в країні через втрату багатьма громадянами основних засобів для існування, бізнесу і доходу [1].

На початку 2021 року дослідження, проведене Європейською Бізнес Асоціацією, зафіксувало падіння Індексу настроїв малого бізнесу до 2,38 балів з 5-ти можливих, порівняно з 3,07 балами минулого року. Лише 24% підприємців задоволені поточним станом справ у бізнесі проти 42% у минулому році, відповідно, зростає кількість незадоволених з 29% до 58%. Очікують покращення стану справ у бізнесі 27% підприємців проти 59% за минулий рік, а 52% опитаних очікують погіршення. Серед опитаних підприємців 18% збільшуватимуть кількість працівників, а 23% запланували підвищення заробітної плати. 80% підприємців вважають поточну економічну ситуацію (низька купівельна спроможність населення, вплив карантинних обмежень, податкове навантаження та фіскальний тиск) несприятливою для ведення бізнесу. Щодо наслідків впливу пандемії на мале підприємництво, то 58% підприємців відзначають зменшення кількості замовлень, ще 18% були змушені переглянути бізнес-модель та шукати нові напрямки, 10% оптимізували діяльність та скоротили персонал, а 3% змогли збільшити продажі чи відкрили нові ринки збуту. Лише 14% підприємців не помітили впливу коронавірусу на їх діяльність [2].

Дослідження діяльності малого підприємництва в умовах пандемії COVID-19 дозволило визначити такі ризики: зупинення діяльності; дефіцит ліквідності; масштабне скорочення та звуження структури споживчого попиту; розірвання ланцюгів створення доданої вартості і постачання; втрата внутрішнього ринку збуту; невизначеність на зовнішніх ринках, насамперед щодо посткарантинних обсягів, строків та можливостей відновлення експорту [3].

Для подолання наслідків пандемії COVID-19 з мінімальними втратами, необхідно проаналізувати запроваджені антикризові заходи в Україні та дослідити закордонний досвід. Розглянемо заходи підтримки підприємств та організацій урядами Європейських країн і США, пов'язаних із пандемією COVID-19 [4].

Німеччина. Для підтримки підприємств і громадян у період пандемії коронавірусу Німецький Бундестаг ухвалив низку соціальних пакетів на суму понад 750 мільярдів євро. Для допомоги малому бізнесу і громадянам буде виділено 156 мільярдів євро, які передбачають скорочення податкових надходжень на 33,5 мільярда євро через податкові канікули. На підтримку самозайнятих громадян, а також малих підприємств виділено 50 мільярдів євро.

Франція. Уряд Франції виділив 8,5 мільярда євро на допомогу компаніям, які тимчасово відсторонили співробітників від роботи через карантин, виплачувати зарплати. Також пообіцяв забезпечити збереження всіх робочих місць після закінчення кризи. Упроваджена система дозволяє скоротити виплати працівникам до 70 % за умови, якщо зарплата перевищує мінімальну в 4,5 рази. При цьому держава зобов'язується повністю компенсувати витрати підприємств на виплати працівникам.

Велика Британія. Уряд Великої Британії послаблює законодавство про банкрутство, щоб дозволити підприємствам, які не можуть погасити борги через падіння економіки в умовах карантину та могли продовжувати діяльність. Введено положення, яке тимчасово усуває персональну відповідальність директорів компанії під час пандемії. Також у Сполученому Королівстві облікова ставка була знижена утричі — з 0,75 до 0,25 %.

Італія. Введені податкові пільги для бізнесу. На боротьбу з економічними наслідками хвороби уряд країни виділить 25 млрд євро, частина цих коштів буде спрямована на виплату субсидій тим, хто залишився без роботи. Також збільшують гарантійний фонд для кредитування малого і середнього бізнесу. Влада обіцяє компенсації компаніям, які втратили більше ніж 25 % прибутку.

Фінляндія. Уряд виділив у цілому 15 мільярдів євро на порятунок фінської економіки в умовах поширення коронавірусу. Усім підприємцям, включаючи фрілансерів, надають право тимчасово отримувати допомогу з безробіття — протягом трьох місяців. Пенсійні внески будуть відстрочені на три місяці. Компанії отримують можливість перенести виплату податків на більш пізній термін. Причому всі ці заходи будуть фінансуватися за рахунок нових кредитів, які візьме держава. Окремо уряд підтримує авіацію, яка зазнала збитків: національній авіакомпанії Finnair мають надати фінансову допомогу в розмірі 600 мільйонів євро.

США. Виділили 2 трильйони доларів на виплати американським громадянам і бізнесу, для подолання економічних наслідків і розвитку бізнесу: одноразова виплата 1200 доларів для всіх осіб, річний дохід яких становить до 75 000 доларів. Якщо дохід становить від 75 000 до 99 000 доларів на рік, то буде меншою; 377 мільярдів доларів буде виділено на допомогу малому бізнесу; протягом 4 місяців будуть виплачуватися щотижневі допомоги із безробіття в розмірі 600 доларів; введені суворіші умови для Фонду корпоративного добробуту на суму 500 мільярдів доларів для забезпечення зайнятості, оплати праці, отримання пільг найманим працівникам. Найбільші кредитори США надають пільгові періоди іпотечним позичальникам, які постраждали від кризи.

Польща. Урядом Польщі із початком карантинних обмежень з метою пом'якшення негативного впливу на суб'єктів малого підприємництва ухвалено низку законодавчих ініціатив, так званих «Антикризових щитів», які спрямовані на забезпечення фінансової безпеки громадян та підприємців, підтримання зайнятості населення. Орієнтовна загальна вартість цього пакета становить щонайменше 10% ВВП Польщі. Запроваджено заходи з підтримки фінансової ліквідності підприємців за допомогою забезпечення їх доступу до дешевих

кредитів і гарантів. Гарантії, які надаються банком народного господарства (державний банк, що реалізує різні проекти розвитку), можуть забезпечувати до 80% вартості кредиту. При цьому комісія за такими гарантіями знижено з 0,5% до 0%. Лібералізовано норми, які регулюють податкові правовідносини та правовідносини щодо сплати внесків на соціальне страхування. Для суб'єктів мікропідприємництва впроваджено безвідсоткову позику в розмірі 5 000 злотих строком на 12 місяців. Передбачено часткове (до 40% від середньої заробітної плати працівників) дофінансування заробітної плати Фондом гарантованої допомоги робітникам. Впроваджено фінансову підтримку для самозайнятих осіб і осіб, які працюють за договором підряду (з доходом до 300% мінімальної заробітної плати) в разі простою через пандемію COVID-19, у розмірі 2 080 злотих, тобто 80% від мінімальної заробітної плати [5].

Розглянемо основні заходи державної підтримки малого підприємництва в умовах пандемії COVID-19 в Україні. Для надання доступу малому бізнесу до додаткової ліквідності та збереження робочих місць, до державної програми "Доступні кредити 5-7-9%" були додані такі можливості, якими можна скористатися протягом карантину та 90 днів після його завершення: кредит на поповнення обігових коштів; рефінансування інвестиційних та кредитів на оборотний капітал. За рік існування програми банки видали 8 тисяч 430 кредитів на суму 19,7 млрд грн. З 19 квітня 2021 фізичні-особи підприємці та наймані працівники (в т.ч. юридичних осіб) мають право на отримання одноразової матеріальної допомоги у розмірі 8000 грн. Станом на 6 травня 600 млн. грн. направлено на виплату державної допомоги 75 тисячам найманих працівників та підприємців, діяльність яких була призупинена через посилення карантинних обмежень. Зокрема 380 млн грн були спрямовані на допомогу найманим працівникам, а 220 млн грн - ФОПам. Тимчасово на період дії карантину на всій території України діє мораторій на податкові перевірки, забороняється проведення органами державного нагляду (контролю) планових перевірок, штрафні санкції не застосовуються за наступні порушення: несвоєчасна сплата єдиного внеску; неповна сплата або несвоєчасна сплата суми єдиного внеску одночасно з видачею сум виплат, на які нараховується єдиний внесок (авансових платежів); несвоєчасне подання звітності до податкових органів. Органи місцевого самоврядування мають право змінювати ставки місцевих податків та/або зборів (в т.ч. встановлювати нульову ставку). Відтермінування РРО на 1 січня 2022 року. Платники податків, у тому числі громадяни, отримують право на часткове погашення податкового боргу у сумі до 3060 грн, який не погашено станом на 01.11.2020 року. Тимчасово ФОП першої групи звільняються: від сплати єдиного податку за грудень 2020 року та січень - травень 2021 року. На період дії карантину забороняється збільшення процентів за користування кредитом (в тому числі, але не виключно, за прострочення споживачем виконання зобов'язань зі сплати платежів). На період дії карантину, який прямо обмежує діяльність суб'єктів господарювання, орендар отримує право домагатися зменшення чи відстрочення сплати орендних платежів за період, коли доступ до орендованого приміщення був обмежений чи неможливий. Згідно ч. 2 ст. 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» введення карантину є форс-мажорною обставиною. Згідно ч. 1 цієї ж статті Торгово-промислова палата України та уповноважені нею регіональні ТПП засвідчують форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) та видають сертифікат про такі обставини. Для суб'єктів господарювання, діяльність яких була заборонена/обмежена на період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), строки дії договорів оренди державного та комунального майна, які закінчуються у цей період, продовжуються на період карантину та обмежувальних заходів, а також протягом одного місяця з дня його/їх закінчення [6].

З метою впровадження комплексної системи нових можливостей стабілізації та сталого розвитку економіки України, підвищення рівня зайнятості населення шляхом збереження існуючих і стимулювання створення нових високопродуктивних робочих місць з гідними умовами праці, постановою Кабінету Міністрів України від 27.05.2020 №534 було затверджено «Державну програму стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки». Програмою передбачається надання дієвої підтримки малому підприємству: розв'язання проблеми з ліквідністю суб'єктів малого підприємництва шляхом впровадження заходів, спрямованих на збереження робочих місць, спрощення доступу до фінансів та зменшення витрат бізнесу; розширення доступу до ринків шляхом залучення суб'єктів малого підприємництва до здійснення заходів із соціально-економічного розвитку окремих територій; проведення оптимізацію регулювання та полегшення адміністративних процедур для малого підприємництва, що супроводжуватиметься створенням ефективної інфраструктури його підтримки; створення державного Фонду фондів з метою залучення прямих іноземних інвестицій у розвиток малого підприємництва за результатами проведення консультацій з Європейським інвестиційним фондом щодо моделі фонду та переговорів щодо залучення міжнародних фінансових організацій та приватних фондів як партнерів до участі у Фонді фондів із внесенням капіталу тощо [7].

Державна підтримка малого підприємництва має ґрунтуватися на таких складниках [8]: дозволити ФОПам не платити ЄСВ, але і для юридичних осіб треба послабити податкове навантаження у Фонд оплати праці, або ж держава нехай тимчасово візьме на себе утримання (бодай часткове) вивільнених працівників; тим, хто закривається, за ініціативи держави надати безвідсоткові кредити, щоб вони змогли пережити цей період; надати податкові канікули, оскільки немає прибутку; компенсувати вартість робіт консультантів, які допомагають компанії знайти нову бізнес-модель і не закритись; підтримати тих, хто переходить в онлайн-режим; не допустити значної втрати робочих місць; зупинити нарахування будь-яких фінансових санкцій всім суб'єктам господарювання, які мають кредити в банківських та фінансових установах.

Оскільки основною перевагою малого підприємництва є здатність швидко адаптуватися до змін, що може вплинути на економічні і соціальні перетворення в державі, тому реакція та дії малого бізнесу під час

кризи повинні бути миттєвими. Адже будь-яка криза – це можливість для трансформації і розвитку бізнесу. У кризовий період зміняться переваги і попит споживачів, з'являться нові ніші для бізнесу, нові пріоритети бізнес-стратегій, що пов'язані із появою таких трендів: діджиталізація бізнесу; гнучкість; робоча культура; творчі спільні підприємства; електронна комерція; мережа місцевої громади; технологічний підрив.

Основними антикризовими заходами подолання наслідків пандемії COVID-19, пріоритетами підтримки та розвитку малого підприємництва можуть бути [3]: зменшення втручання державних органів у діяльність суб'єктів малого підприємництва, усунення адміністративних бар'єрів для ведення бізнесу; системне зниження корупції; модернізація податкової системи, на основі запровадження раціональних податкових новацій, спростити податкове адміністрування, вчасно відшкодувати ПДВ та знизити навантаження на фонд оплати праці через зменшення ставки ЄСВ або зменшення ставки ПДФО; підвищення доступності для малого підприємництва фінансування в банківському і небанківському секторах на основі спрощення вимог до позичальників та застави; розширення можливостей зовнішньоекономічної діяльності малого підприємництва; підвищення рівня цифровізації державних послуг та підприємницьких компетенцій малого підприємництва, збільшення обсягів електронної комерції; запуск та популяризація державних онлайн-платформ, за допомогою яких буде надано інформаційну підтримку суб'єктам малого підприємництва із пошуку ділових партнерів та фінансування як в Україні, так і за кордоном.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження діяльності малого підприємництва в умовах пандемії COVID-19 дозволило визначити такі ризики: зупинення діяльності; дефіцит ліквідності; масштабне скорочення та звуження структури споживчого попиту; розірвання ланцюгів створення доданої вартості і постачання; втрата внутрішнього ринку збуту; невизначеність на зовнішніх ринках, насамперед щодо посткарантинних обсягів, строків та можливостей відновлення експорту. Для подолання наслідків пандемії COVID-19 та запобігання поширення кризового стану, суб'єктам малого підприємництва необхідно: максимально швидко адаптуватися до нових викликів в умовах світової пандемії; інтенсивно працювати над цифровими стратегіями, щоб адаптуватися до нових форм споживання та інших наслідків пандемії; присутність у цифровому форматі і брендинг допоможуть у боротьбі за нові проекти, контракти, партнерські відносини і можливості; перевести певні процеси бізнесу в онлайн-режим; зробити переоцінку фінансування; тимчасово переорієнтувати бізнес; розробити нову стратегію розвитку, враховуючи поточну ситуацію; зосередитися на тій галузі, яка є найприбутковіша для малого підприємництва.

Література.

1. Красота О.В., Кір'єв І.С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності. *Ефективна економіка*. Київ, 2021. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення: 05.06.2021).
2. Презентація результатів Індексу настроїв малого бізнесу за 2020 рік. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2021/02/small-business-index-2021.pdf> (дата звернення: 05.06.2021).
3. Гейко Т. Ю. Пріоритети розвитку підприємництва в Україні в умовах пандемії COVID-19 та в посткарантинний період. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2020. № 2 (73). С. 62–71. URL: http://journals.uran.ua/vsed_oneyu/article/view/219796/219516 (дата звернення: 10.06.2021).
4. Як уряди різних країн підтримують бізнес під час карантину? *Рубрика*. 2020. URL: <https://rubryka.com/article/state-support-business> (дата звернення: 06.06.2021).
5. Дякуновський О. Щодо державної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва в умовах пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) у республіці Польща та Україні. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. №3 (31). URL: <http://kelmczasopisma.com/viewpdf/1023> (дата звернення: 10.06.2021).
6. Перелік заходів державної підтримки. 2021. URL: <https://sme.gov.ua/covid19-qa/#qa2> (дата звернення: 08.06.2021).
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 травня 2020 р. № 534 «Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки». URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro_zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-stimulyuvannya-ekonomiki-534-270520 (дата звернення: 08.06.2021).
8. Бізнес під час коронавірусу: як вижити в умовах карантину. URL: <https://inteltech.com.ua/uk/blogs/biznes-pid-chas-koronavirusu-yak-vyzhyty-v-umovah-karantynu> (дата звернення: 08.06.2021).

References.

1. Krasota, O.V. and Kir'iev, I.S., (2021), "Features of small business development in the conditions of violation of macroeconomic stability", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 5 June 2021).
2. European Business Association (2021), "Presentation of the results of the Small Business Attitude Index for 2020", available at: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2021/02/small-business-index-2021.pdf> (Accessed 5 June 2021).
3. Hejko, T. Yu., (2020), "Priorities of business development in Ukraine in the conditions of the COVID-19 pandemic and in the post-quarantine period", *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen': zb. nauk. prats'*, [Online], vol. 2, available at: http://journals.uran.ua/vsed_oneyu/article/view/219796/219516 (Accessed 10 June 2021).

4. Hubareva, V. (2020), "How governments in different countries support business during quarantine?", *Rubryka* [Online], available at: <https://rubryka.com/article/state-support-business> (Accessed 6 June 2021).
5. Diakunovs'kyj, O., (2020), "On state support of small and medium-sized enterprises in the context of the coronavirus disease pandemic (COVID-19) in the Republic of Poland and Ukraine", *Knowledge, Education, Law, Management*, [Online], vol. 3 (31), available at: <http://kelmczasopisma.com/viewpdf/1023> (Accessed 10 June 2021).
6. Ministry of Economy of Ukraine (2021), "List of state support measures", available at: <https://sme.gov.ua/covid19-qa/#qa2> (Accessed 8 June 2021).
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution "On approval of the State program of economic stimulation to overcome the negative effects caused by restrictive measures to prevent the occurrence and spread of acute respiratory disease COVID-19 caused by coronavirus SARS-CoV-2, for 2020-2022", available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-stimulyuvannya-ekonomiki-534-270520> (Accessed 8 June 2021).
8. IntelTech (2020), "Business during the corona virus: how to survive in quarantine", available at: <https://inteltech.com.ua/uk/blogs/biznes-pid-chas-koronavirusu-yak-vyzhyty-v-umovah-karantynu> (Accessed 8 June 2021).

Стаття надійшла до редакції 20.06.2021 р.